

Remissvar från AEF gällande SOU 2025:61

”Sveriges internationella adoptionsverksamhet – lärdomar och vägen framåt”

Sammanfattning

Adopterade etiopiers och eritreaners förening (AEF) är en organisation som har funnits i snart 30 år. AEF har under den tiden verkat för stöd till adopterade över 18 år från Etiopien och Eritrea samt samverkat med andra adopterades föreningar. AEF ser positivt på att regeringen tillsatte SOU 2025:61 ”Sveriges internationella adoptionsverksamhet – lärdomar och vägen framåt”.

AEF ser till största delen positivt på de underlag och förslag utredare Anna Singer lämnade 2 juni 2025. AEF menar också att utredningen i sig är ett viktigt bidrag när det gäller att dra lärdomar av vad som hänt inom området internationella adoptioner, för att sedan hitta en väg framåt. AEF var mycket aktiva i de dialoger som föregick utredningen och vill passa på att tacka alla som lyssnade på adopterades organisationer vilka lyfte fram behovet av att gå till botten med de brister vi sett inom internationell adoptionsverksamhet samt vad det kan ha inneburit för adopterade och deras familjer.

Det är delvis med stor bestörtning vi nu läser de faktautredningen presenterar när det gäller kränkningar av mänskliga rättigheter, oegentligheter och brott som har begåtts mot enskilda adopterade och deras familjer. Delvis är det som framkommer inte nytt för oss utan en bekräftelse på vad vi sedan tidigare sett och förstått av den snart 60 åriga internationella adoptionsverksamheten i Sverige.

I följande dokument redovisar AEF sina synpunkter på de förslag utredaren lämnat samt lämnar några ytterligare kommentarer för framtiden. Det är vår förhoppning att regeringen omhändertar våra synpunkter genom att gå oss till mötes. Vi har levt med konsekvenserna av internationella adoptioner och önskar att lärdomarna som denna utredning för med sig omsätts i praktisk handling samt får adekvata resurser för genomförande.

Arbetsgruppen för AEF:s remissvar 2025

E-post: aefkontakt@gmail.com

Webbplats: <https://aefinfo.wordpress.com/valkommen/opinion/>

Innehåll

”Sveriges internationella adoptionsverksamhet – lärdomar och vägen framåt”	1
Sammanfattning	1
Innehåll	2
7.7 Sverige bör ratificera konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnande	3
7.8 En offentlig ursäkt till adopterade personer och deras familjer	3
8.10.2 Verksamheten med att förmedla barn för adoption till Sverige avvecklas	5
8.10.3 Det ska vara tillåtet med adoption över landgränser men det krävs en starkare statlig kontroll	5
8.10.4 Prövningen av om adoptionsförfarandet får fortsätta flyttas från socialnämnderna till MFoF	6
9.4 Ett resurscentrum för adopterade personer och adoptionsfrågor	6
9.5 Resurscentrumet ska erbjuda ett samtalsstöd med hög kompetens och tillgänglighet som bygger på valfrihet	9
9.6 Det nationella resurscentrumet ska erbjuda forum och mötesplatser för adopterade personer och deras familjer.....	10
9.7 Det nationella resurscentrumet ska bistå adopterade personer med ursprungssökning	10
9.8 Det nationella resurscentrumet ska bistå vid misstankar om oegentligheter i adoptioner	11
9.9 MFoF och Rättsmedicinalverket ska utreda förutsättningarna för en nationell DNA-databas ...	11
9.10 Vägledning till arkivsökning.....	12
9.11 Kunskapsstöd till yrkesverksamma.....	12
9.12 Adopterade personer ska ha rätt till ekonomiskt bidrag för en resa till ursprungslandet.....	13
9.13 Statsbidrag till organisationer som bistår adopterade personer med ursprungssökning.....	13
9.14 Placering av ett nationellt resurscentrum för adopterade personer och adoptionsfrågor	14
Avslutande kommentar från AEF	15

7.7 Sverige bör ratificera konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnande

AEF håller med om utredarens förslag att regeringen skyndsamt bör ratificera konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden. Vi håller vidare med om att det har stor betydelse för de personer som har utsatts för olagliga adoptioner. Konventionen ställer särskilda krav på att konventionsstaterna ska utreda adoptioner som skett genom ett påtvingat försvinnande samt återställa den rätta identiteten och ge gottgörelse till de drabbade. Det gäller till exempel att barn har förts bort från förlossningskliniker eller sjukhus där föräldrarna fått besked om att barnet dött, att barn förts bort när de varit placerade på barnhem eller sjukhus för tillfällig omvårdnad eller att barn på annat sätt har rövats bort.

Det skulle vara ett viktigt och nödvändigt steg i att erkänna och ta ansvar för de brott som den svenska staten deltagit i, oberoende av om alla oegentligheter och bortförande faller inom ramen för konventionens ramar eller ej¹. AEF tycker det är anmärkningsvärt att analysen av de eventuella lagförändringarna och anpassningarna som konventionen kräver har tagit så lång tid. Sverige undertecknade konventionen 2007 och har ännu inte ratificerat den, 31 länder har ratificerat den inklusive våra nordiska grannländer.

7.8 En offentlig ursäkt till adopterade personer och deras familjer

AEF anser att utredningen i detta avseende lämnar ett väl avvägt svar till stöd för en fortsatt process som bygger på att dra lärdomar av vad som hänt inom området internationella adoptioner och hitta vägar framåt. AEF håller med utredaren om att det behövs en offentlig ursäkt till de som drabbats av kränkningar av mänskliga rättigheter, oegentligheter och brott som har skett inom den internationella adoptionsverksamheten och välkomnar förslaget att adopterades organisationer involveras i framtagandet av ursäkten. AEF anser att den svenska staten har misslyckats med att skydda barns rättigheter och vill understryka omfattningen av dessa som utredningen visar. För att erkänna omfattningen, konsekvenserna samt hur de kan ha påverkat de adopterade som drabbats behövs en offentlig ursäkt.

AEF anser att en offentlig ursäkt är en viktig del som kan bidra till en generellt ökad medvetenhet och skapa lärdomar för framtiden om de allvarliga kränkningarna av mänskliga rättigheter som skett inom den internationella adoptionsverksamheten. Det handlar om att erkänna de oegentligheter, kränkningar av mänskliga rättigheter och brott som pågått sedan 1960-talet och som har påverkat och påverkar livskvaliteten för många adopterade.

AEF anser vidare att den faktiska skada som skett under många år tonats ner utifrån en felaktig hänvisning till att de adopterade ändå fick ett bättre liv i Sverige. Det som skett är både olagligt och djupt oetiskt och ett erkännande i form av en ursäkt är då ett första steg, oberoende av hur den adopterades liv blivit i Sverige.

AEF föreslår att ursäkten fokuserar på statens underlåtenhet att ta ansvar för internationella adoptioner. Utredaren beskriver internationella adoptioner som ett område där staten och olika aktörer/institutioner litat på att andra aktörer/institutioner haft kontroll men där effekten blev att ingen tog fullt ansvar. Konsekvenserna av detta ansvarslösa agerande är många gånger enormt stora då det inneburit att föräldrar systematiskt förlorat sina barn och att barn förlorat sina föräldrar. AEF vill påminna regeringen om magnituden av konsekvenserna för de som drabbats. Med det sagt är det viktigt att komma ihåg att alla adopterade inte varit med om oegentligheter, kränkningar av mänskliga rättigheter eller brott, varför adopterade personer kan ha väldigt olika syn på vad adoptionen betytt för

¹ I det följande använder vi oss av samma breda definition av oegentligheter som utredaren själv använder, sid 325-327 i SOU 2025:61.

dem. AEF är mån om att denna mångfald respekteras. En offentlig ursäkt från staten ska således inte handla om huruvida enskilda adopterade varit utsatta för oegentligheter, kränkningar av mänskliga rättigheter och brott utan om hur det statliga systemet underlåtit att ta ansvar vilket medfört enorma konsekvenser för de adopterade som utsatts.

Utöver den offentliga ursäkten ser AEF ett behov av att de adopterade som varit utsatta för oegentligheter, kränkningar av mänskliga rättigheter och brott ska ha möjlighet att söka upprättelse på individuell nivå genom ett skadeståndsförfarande med ekonomisk kompensation i enlighet med Skadeståndslagen (1972:207).

Skadeståndslagen påtalar i 2 kap. 3 § att den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära ska ersätta den skada som kränkningen innebär. Vidare anger lagen i 3 kap. 2 § punkt 2 och 3 att staten ska ge ersättning vid skada på grund av att någon kränkts på sätt som anges i 2 kap. 3 § genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning. Utöver detta pekar Skadeståndslagen på Brottsbalken 23 kap. 6 § att den som underlåter att i tid anmäla eller annars avslöja ett förestående eller pågående brott ska, i de fall det är särskilt föreskrivet, dömas för underlåtenhet att avslöja brottet.

AEF anser att de fakta som framkommer i utredningen pekar på att staten underlåtit att anmäla eller avslöja förestående eller pågående brott inom internationell adoption på ett sätt som berättigar till ekonomiskt skadestånd för de adopterade som anser sig drabbade. Några av de fakta som framkommer är falska adoptionshandlingar, utebliven kontroll och oklara omständigheter från svenska myndigheter och ibland avsaknad av samtycke från biologiska föräldrar. Vidare har staten fått kännedom om inblandning av kriminella aktörer utan att meddela adopterade och deras familjer och utan att vidta tillräckliga åtgärder för att säkerställa att detta inte är möjligt att upprepa. Sammantaget är de fakta som framkommer i utredningen händelser vars konsekvenser kan innebära traumatiserande upplevelser för dem som adopteras.

Den förlust som de drabbade adopterade har varit med om är svåra att likställa med andra brott och kräver därför en egen förståelse av dess konsekvenser. Skadan är framför allt psykisk men har för många adopterade genererat även psykosomatiska och fysiska besvär. Adopterade kan också drabbas av existentiell och livslång psykisk ohälsa som följd. Denna psykiska ohälsa bland internationellt adopterade har påvisats i flera studier. Eftersom staten försummat sitt tillsynsansvar (till exempel bristande kontroll av adoptionens laglighet), kan oaktsamhet föreligga – samma grund som vid fysisk skada. AEF anser därför att skadans beständighet kan jämföras med medicinsk invaliditet, i form av livslång påverkan på psykisk hälsa och livsvillkor.

Konsekvenserna för de adopterade som drabbats av kränkningar, oegentligheter och brott är alltså förödande. AEF förväntar sig därför att regeringen öppnar upp för att personer som varit med om kränkningar av mänskliga rättigheter, oegentligheter eller brott ska kunna ansöka om en generell schablonsumma som ersättning. Även om de skador som detta vållat inte går att mäta i pengar är skadeståndet en viktig del av erkännande, ansvar och en symbolisk vilja till upprättelse

AEF anser att skadeståndet ska gå att söka från det att den adopterade fyllt 18 år och genom hela livet. AEF anser att det är viktigt att ta del av liknande skadeståndsförfaranden och ser det därför som viktigt att lära av hur Ersättningsnämnden hanterade skadestånd till de drabbade inom Vanvårdsutredningen. AEF önskar därför att regeringen ser över skadeståndsförfarandet så att det kan upplevas som en ersättning och inte som ännu en process vari adopterade behöver återuppleva trauman och/eller ifrågasättanden. AEF anser att en skälig summa att betala ut är 1,4 miljoner kronor till dem som upplever att de skadats.

Eftersom utredningen visar att en stor del av de oegentligheter, kränkningar och brott som begåtts möjliggjorts av bristande dokumentation i andra länder behöver det system som hanterar adopterades ansökan om skadestånd ha stor förståelse för den bristande möjlighet internationellt adopterade har att säkerställa och påvisa de oegentligheter, kränkningar och brott som begåtts. Ersättningen bör istället

utgå från ett mer allmänt förfarande som möjliggör att alla adopterade som anser sig ha varit utsatta ska kunna ansöka och få ett skadestånd.

8.10.2 Verksamheten med att förmedla barn för adoption till Sverige avvecklas

AEF håller med utredaren om att Sverige ska avsluta förmedlingsverksamheten av barn för internationell adoption så som den är utformad idag. De brister och svårigheter som lyfts fram i utredningen talar för att det i princip är omöjligt att garantera barn och deras familjer att internationell adoption sker utan kränkningar av mänskliga rättigheter, oegentligheter eller brott. AEF påminner om de gedigna resultat utredningen lyfter fram som handlar om kränkningar av mänskliga rättigheter, oegentligheter eller brott. Bland annat har det ofta förekommit att föräldrar i ursprungsländerna inte blivit informerade om vad en internationell adoption innebär utan har levt i tron att deras barn ska komma hem igen (s.68 & 361. Vol 2.).

AEF anser att det är viktigt att påminna sig vad konsekvenserna för barn och föräldrar i dessa fall innebär och att detta i en svensk kontext absolut inte är lagligt. AEF vill också lyfta fram att förmedling av barn för internationell adoption ofta skett utifrån svenska intressen i Sverige. Dessa intressen kan förvisso ha varit i god tro men skulle nog enkelt, med en aning kritiska ögon och självvrannsakning eller självkontroll, kunnat problematiserats och granskats betydligt tidigare än vad som nu skett.

Utredningen visar att den kulturella, sociala och politiska förståelse som adoptionsförmedlare haft om ursprungsländerna har tolkats till Sveriges fördel och till ursprungsländernas nackdel. Adoptionsförmedlingen har därför inte skett på jämlika villkor. Konsekvenserna har blivit att barn och föräldrar i ursprungsländerna blivit utnyttjade i ett obalanserat och korrupt system. AEF anser att internationell adoption som bygger på förmedlingsverksamhet har tappat legitimitet både i Sverige och i ursprungsländer. Tidigare missförhållanden har underminerat förtroendet vilket i sin tur skadat det internationella adoptionssystemets etiska hållbarhet och trovärdighet.

8.10.3 Det ska vara tillåtet med adoption över landgränser men det krävs en starkare statlig kontroll

Mot bakgrund av de stora brister i kontrollsystemet som framkommit i utredningen delar AEF utredarens bedömning att adoption av barn med utländsk hemvist fortsättningsvis endast ska kunna göras i de fall det sedan tidigare finns en styrkt stark personlig koppling mellan barnet och de sökande. AEF vill i sammanhanget understryka vikten av den kulturella, sociala, språkliga och juridiska insikten hos dem som ska förmedla adoptioner och skickar med följande perspektiv:

1) För att säkerställa att adoptioner över landsgränser sker korrekt behövs djupgående kulturell och juridisk kunskap om landet ifråga. Tidsfristen om 3 månader kan därför anses knapp då det krävs mycket kunskap för att klarlägga om adoptionen har skett korrekt i ursprungslandet och vad det kulturellt innebär för barnet att adopteras bort.

2). Ge svenska utlandsmyndigheter i uppdrag att följa utvecklingen i länder där adoption mellan släktingar till Sverige är förekommande med fokus på social, kulturell och juridisk kompetens. Detta för att säkerställa att barnets bästa tas i beaktande och att adoptionen sker korrekt enligt Haagkonventionen och FNs barnkonvention. Redan utredningen kring internationella adoptioner från 1964 rekommenderade att Socialstyrelsen och UD skulle följa utvecklingen i vissa länder för att se vilka möjligheter för adoption och potentiella samarbetspartner som fanns i landet (s.91 Vol 2).

3) Information på ursprungsföräldrarnas språk ska finnas på hemsidor för den/de myndigheter i Sverige och i barnets ursprungsland som förklarar vad internationell adoption är och att ekonomiska intressen inte får sammanblandas med internationell adoption.

8.10.4 Prövningen av om adoptionsförfarandet får fortsätta flyttas från socialnämnderna till MFoF

AEF delar utredarens bedömning att socialnämnderna ofta saknar förutsättningar att göra tillräckliga bedömningar av alla adoptionshandlingar och att ansvaret därför bör lyftas från dem. AEF delar också uppfattningen att det är angeläget att den myndighet som ska granska adoptionshandlingar också har en skyldighet att samverka med en aktör som kan göra bedömningar av om dokument är äkta.

Däremot anser AEF, mot bakgrund av all fakta utredningen presenterar kring hur svårt det är och har varit, att genomföra internationella adoptioner rättssäkert, att ytterligare utredning behövs för att säkerställa att den myndighet som får uppdraget verkligen har den kompetens och de resurser som krävs.

9.4 Ett resurscentrum för adopterade personer och adoptionsfrågor

AEF ser positivt på det innehåll som är tänkt att rymmas inom ett resurscentrum men vill tillägga behov av stöd för adopterade i kontakter och relationer med ursprungsfamiljer (se även AEFs avslutande kommentar) samt behov av kunskapshöjning och tillgång till adoptionsspecifik kompetens hos personal som möter adopterade inom vård och omsorg (se även resonemang under punk 9.5).

AEF delar utredarens åsikt att ett effektivt resurscentrum behöver vara nationellt styrt och samordnat, samtidigt som vissa delar (såsom samtalsstöd och mötesplatser) bör finnas fysiskt utspridda och tillgängliga på olika orter i landet. Historiskt sett har adoptionsfrågor ofta vilat på ideella adoptionsorganisationer utan tillräcklig kompetens och resurser. Frågorna har placerats utanför många myndigheter och utanför SKRs arbete i kommuner och regioner, vilket bidragit till att nödvändig kunskap isolerats eller helt saknats och inte heller har kunnat tillvaratas för bredare grupper i samhället. Därför önskar AEF att ett framtida resurscentrum knyts nära redan befintliga strukturer med tillräcklig kompetens, resurser och tillgänglighet för att utveckla professionell, adoptionsspecifik kunskap och stöd som kan spridas till så många som möjligt.

AEF ser positivt på att befintliga kunskapsmyndigheter och organisationer som arbetar med vård och omsorg kommer att bidra till ett strukturerat och effektivt stöd för resurscentrumet för adopterade samt deras närstående. Därför vill AEF betona vikten av samverkan och nära kontakt med följande: 1177 Vårdguiden, Folkhälsomyndigheten, IVO, MFoF, SBU, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, SKR och dess samverkan inom RSS och FORTE. Regeringskansliet behöver ge myndigheter uppdrag för att stödja verksamheten vid resurscentrumet samt ge stöd genom relevanta överenskommelser med SKR.

Utifrån utredningen och ovan nämnda tillägg gällande stöd, ser AEF att stödet till adopterade och deras närstående kan indelas i nedanstående sex områden (nedan uppräknade utan inbördes rangordning) där resurscentret skulle behöva ha det övergripande ansvaret för samordningen.

1. **Kunskapsutveckling - främjande, samordning och spridande av adoptionsrelaterad kunskap och forskning**
2. **Psykosocialt stöd - samtalsstöd och mötesplatser**
3. **Ursprungssökning - akthantering i Sverige, utlandskontakter, dna, hantering av oegentligheter samt stöd i kontakt med biologiska släktingar**
4. **Återresebidrag (se vidare under 9.12)**
5. **Skadestånd (se vidare under 7.8)**

6. Adoptionsverksamhet - medgivandeutredningar och tillståndsprövningar av nationella och internationella adoptioner (se vidare under 8.10.4)

AEF menar att det blir svårt, för att inte säga omöjligt, för en och samma verksamhet att hantera samtliga sex områden med bibehållen kvalitet och kunskap. Precis som utredaren ser AEF risk för målkonflikter gällande exempelvis myndighetsutövande, akademisk frihet, behandlingsansvar, med mera. I stället föreslår vi att flera områden med fördel kan hanteras av olika, befintliga verksamheter och att en myndighet, förslagsvis Socialstyrelsen, får ett samordnande uppdrag för de olika centra för adopterades rättigheter som byggs upp. I tabellen nedan beskrivs hur de olika delarna skulle kunna tillgodoses av olika verksamheter som går att kombinera på olika sätt. Därefter följer mer utvecklade resonemang kring de olika delarna.

Tabell 1. Förslag på aktörer som skulle kunna tänkas hantera olika delar av de uppdrag som bör rymmas inom ett nationellt resurscentrum för personer som har adopterats.

Aktör/ Uppdrag	1. Kunskap	2. Samtals- stöd	3. Ursprungs- sökning	4. Återrese- bidrag	5. Skade- stånd	6. Adoptioner
Alt. A. Socialstyrelsen	X	X				
Alt. B. Universitet/ högskola	X	X				
Alt. C. Idéburen verksamhet		X				
Alt. D. Riksarkivet + Rättsmedicinalverket och utlandsmyndigheter			X			
Alt. E. Försäkringskassan				X	X	
Alt F. ?						X

Område 1, Kunskapsutveckling

- främjande, samordning och spridande av adoptionsrelaterad kunskap och forskning

Alt. A. Socialstyrelsen

Utredningen visar på komplexa, omfattande och eftersatta behov som finns inom adoptionsområdet. AEF föreslår därför att Socialstyrelsen får ansvar för kunskapsframtagning inom området adoptioner. Socialstyrelsen är en kunskapsorganisation med uppbyggd struktur för samverkan med kommuner och regioner. AEF vill lyfta fram att det behövs omfattande resurser och AEF föreslår därför att resurscentret får 10 årsarbetskrafter och att den personal som anställs vid Socialstyrelsen har en blandning av kompetenser relevanta för kunskapsframtagning och spridning till aktörer inom området. AEF föreslår också att kunskapsframtagningen får ett fokus på psykologiska, sociala, juridiska och mänskliga rättigheter inräknat rasism och minoritetsstress. För att kunskapsframtagningen ska kunna omhänderta området som hittills varit mycket eftersatt anser AEF att området internationella

adoptioner ska tilldelas ett statsanslag som både omfattar kunskapsframtagning samt samordning och stöd till adopterades organisationer. Anslaget bör byggas upp likt nuvarande anslag 2:4 Hivanslaget.

Alt B. Universitet eller högskola

Ett alternativ till Socialstyrelsen menar AEF skulle vara att regeringen ger i uppdrag åt exempelvis Vetenskapsrådet att utlysa möjlighet för lärosäten att ansöka om att få bli huvudman för ett nationellt resurscentrum för adopterade personer och adoptionsfrågor med tillhörande kriterier och budget för uppdraget. Det skulle då stå lärosäten fritt att ansöka om att få knyta resurscentret till sig och redovisa på vilket sätt de planerar att förvalta ett sådant uppdrag. En fördel med denna lösning skulle vara att de som ansöker om att ta sig an uppdraget är verksamheter som själva är investerade i frågan och redan har ett befintligt och kvalitetssäkrat system för kunskapshantering. Det finns idag flera tvärvetenskapliga forskningscentrum på olika lärosäten och även fristående centrum knutna till lärosäten som kan stå som modell.

Område 2. Psykosocialt stöd

- samtalsstöd och mötesplatser

Alt. A. Socialstyrelsen

I enlighet med förslaget i alt 1A anser AEF att området internationella adoptioner ska tilldelas ett statsanslag för det stöd som ska erbjudas och bör byggas upp likt nuvarande anslag 2:4 Hivanslaget. AEF föreslår i det här alternativet att Socialstyrelsen skulle vara den myndighet som upphandlar det regionala samtalsstödet. De som blir kontrakterade genom upphandling bör i detta fall knytas till regionala stöd som planeras att samverka med regionala aktörer med tillgång till kvalificerat stöd och kompetensutveckling från resurscentret.

Alt B. Universitet eller högskola

Utöver vad som redan nämnts under 1.B. kan nämnas att flera högskolor och universitet redan idag bedriver viss behandlingsverksamhet i anslutning till behandlande utbildningar såsom psykolog- och psykoterapeututbildningar, respektive i fristående centrum, såsom Nationellt Centrum för Kvinnorfrid (NCK) vid Uppsala universitet och Uppsala Akademiska sjukhus (<https://www.uu.se/centrum/nck/om-oss/ncks-organisation>).

En annan möjlighet är att låta resurscentrumet genomföra någon typ av upphandling av samtalsstödet och välja leverantörer som samlat erbjuder en bred och djup kompetens samt geografisk spridning. AEF ser fördelar med en modell där resurscentrumet kan styra och reglera stödet utifrån olika behov och samtidigt handleda och kontinuerligt följa upp och utveckla den adoptionsspecifika kompetensen i stödet.

Alt C. Idéburen verksamhet

Det finns flera ideella organisationer som bedriver såväl stödverksamheter som behandlingscentrum (t ex Röda Korset, Stadsmissionen, Ericastiftelsen, Rädda Barnen och Bris). AEF vill lyfta fram Röda Korset som har bedrivit behandlingscentrum och skapat mötesplatser för personer i alla åldrar i Sverige sedan 1985, alltså i 40 års tid och därmed har lång och gedigen erfarenhet på området och väl utvecklat samarbete med svensk hälso- och sjukvård. Röda Korset har verksamhet på flera platser i Sverige, vilket är värdefullt med tanke på tillgängligheten. Röda Korset har även egen forskning och erfarenhet av arbete med internationella frågor, såväl som arbete med familjeåterföreningar. AEF tror att Röda Korset, med sina många kontakter med migranter i Sverige, skulle vara väl lämpade att bistå personer som har adopterats med socialt, språkligt och kulturellt stöd i Sverige vid kontakt med biologisk släkt samt i kontakt med andra som migrerat till Sverige från deras ursprungsländer. En nackdel med en ideell organisation eller stiftelse är risken för att insynen i verksamheten blir begränsad och att kunskapen isoleras. Denna risk skulle kunna motverkas genom att knyta verksamheten till ett universitet/högskola, till Socialstyrelsen, alternativt till ett insynsråd av något slag.

Område 3. Ursprungssökning

- **akthantering i Sverige, utlandskontakter, dna, hantering av oegentligheter samt stöd i kontakt med biologiska släktingar**

Alt D. Riksarkivet, Rättsmedicinalverket och Svenska utlandsmyndigheter i samverkan

Oberoende av var uppdraget som samordnare läggs ser AEF att det vore absolut avgörande att uppdrag även ges åt svenska utlandsmyndigheter, Riksarkivet och Rättsmedicinalverket att aktivt samverka med och underlätta arbetet. Resurser skulle även behövas för att tillhandahålla juridisk kompetens kring oegentligheter samt hjälp till adopterade med att utreda och söka ekonomisk ersättning om sådan kommer att erbjudas.

Riksarkivet är en myndighet som idag har tillgång till många av de dokument som personer som har adopterats söker efter i samband med ursprungssökning. De har också lång vana och erfarenhet av att hantera känslig information och av att vägleda människor som söker information i arkiv. AEF menar att om uppdraget läggs hos Riksarkivet så bör medel tillsättas för 3 årsarbetstidstjänster med uppdrag att bistå personer som har adopterats och som så önskar att med framtagande av samtliga deras adoptionshandlingar från olika instanser i samhället (efter överlåtande av fullmakt).

Se även vidare under förslag 9.9 gällande DNA.

Område 4. Återresebidrag

- **Se vidare under förslag 9.12**

Område 5. Skadestånd

- **Se vidare under förslag 7.8**

Område 6. Adoptionsverksamhet

- **Se vidare under förslag 8.10.4**

9.5 Resurscentrumet ska erbjuda ett samtalsstöd med hög kompetens och tillgänglighet som bygger på valfrihet

AEF bifaller de förslag som utredningen lägger fram men vill samtidigt lämna följande synpunkter: Att stödet ska vara långsiktigt innebär, såsom utredaren uttrycker, att det bör gälla oavsett ålder och tid i livet som adopterad. Att ha adopterats är en livslång omständighet som är en konsekvens av beslut som ytterst fattats av (i det här fallet svenska) staten och som därmed kommer att påverka den som har adopterats genom hela livscykel.

AEF ser förvisso att behov av stöd kommer att finnas hos såväl adoptivföräldrar som adopterades barn och andra närstående, men delar utredarens bedömning att effekten av stödet sannolikt blir störst om prioritet ges åt adopterade.

Vad gäller kostnader ser AEF att det är viktigt att resurscentrumets stöd är kostnadsfritt för adopterade. AEF ser gärna att det även är kostnadsfritt för adopterades barn då de ur flera perspektiv kan drabbas av de kränkningar, oegentligheter eller brott som kan ha drabbat deras föräldrar. AEF uppskattar att samtalsstöd och mötesplatser kommer att vara värdefullt och hjälpsamt för många som har adopterats. Dock har forskning visat att det finns en hög förekomst av adopterade vars behov av stöd är mer omfattande och kräver mer behandlande sociala och psykiatriska insatser, såsom

psykoterapi och/eller stöd av psykiatri, socialtjänst och socialpsykiatri. Som utredningen belyser har dock flera studier påvisat stora brister vad gäller adoptionsspecifik kunskap inom ordinarie vård och omsorg. Detta är en brist som måste åtgärdas omgående, varför AEF anser att resurscentrumet bör ha minst två av de önskade 10 årsarbetstidstjänsterna avsatta för kunskapsspridning och handledning specifikt riktat till personal som möter personer som har adopterats inom vård och omsorg samt till studenter på motsvarande utbildningar. Eftersom belägenheten att ha adopterats internationellt är ett livslångt tillstånd grundat i en tidig, potentiellt traumatiserande separation och förflyttning som samhället aktivt medverkat till, menar AEF att personer som har adopterats ska ha rätt till psykoterapi hos legitimerad, adoptionskompetent terapeut inom ramen för högkostnadsskydd och att längden och frekvensen av denna kontakt måste bedömas individuellt.

Se även vad AEF formulerat under förslag 9.4.

9.6 Det nationella resurscentrumet ska erbjuda forum och mötesplatser för adopterade personer och deras familjer

AEF delar inte bedömningen att resurscentrumet ska ordna mötesplatser för både adopterade och deras föräldrar utan föreslår istället att resurscentret ska ha adopterade i fokus för mötesplatsverksamheten. AEF välkomnar utredarens förslag om att resurscentrum ska skapa mötesplatser och att det behövs en regional spridning av dessa. AEF föreslår även att reseersättning bör kunna erbjudas för en eller två resor per år till träffar på plats för adopterade personer som vill delta men inte har tillgång till mötesplats inom t ex mindre än 90 minuters resväg från sin hemort. Se vidare under förslag 9.4.

9.7 Det nationella resurscentrumet ska bistå adopterade personer med ursprungssökning

AEF anser att ursprungssökning vid resurscentret ska bygga på samma principer som en utredning enligt Socialtjänstlag (2025:400), 14 kap och Förvaltningslag (2017:900), 1 kap. Det innebär att processen att få hjälp att söka sitt ursprung ska ha krav på rättssäkerhet, kvalitet och dokumentation. AEF anser att utredningen visar att myndigheters handläggning av internationell adoption behöver stärkas och bli lika rättssäker i arbetssätt och processer som andra utredningar enligt samma lagar. Det handlar ytterst om att respektera adopterades mänskliga rättigheter, särskilt rätten till identitet, enligt artikel 8 i barnkonventionen.

En professionell och systematiskt genomförd handläggning av ursprungssökning kan ha stor betydelse för en adopterad persons psykiska hälsa, identitetsskapande och möjlighet till helhet i sin livsberättelse. AEF anser därför att följande ska säkerställas:

- **Dokumentation och insyn:** Alla åtgärder som vidtas inom ramen för ursprungssökning ska dokumenteras på ett rättssäkert sätt. Den adopterade ska ha rätt till fullständig insyn och få ta del av all insamlad information.
- **Rätt till delaktighet:** Den som söker sitt ursprung ska ha reell möjlighet att påverka sökningen, komma med egna synpunkter och önskemål om spår att följa upp eller avstå ifrån.
- **Kvalificerad personal:** Personalen inom resurscentrumet ska ha utbildning i utredningsmetodik, interkulturell kompetens, kunskap om adoption och trauma, förståelse för etiska aspekter vid ursprungssökning samt tillgång till tolk-/översättningshjälp.
- **DNA-kompetens:** Se vidare punkt 9.9
- **Kvalitetssäkrade rutiner:** Det bör utarbetas en nationell metodhandbok eller riktlinjer för hur ursprungssökning ska bedrivas, inklusive samverkan med myndigheter i ursprungsländer och tolkning av ibland bristfällig dokumentation.
- **Skyldighet att agera:** När en adopterad vänder sig till resurscentrumet med begäran om hjälp ska det finnas en tydlig skyldighet att påbörja ett strukturerat och seriöst arbete, inte bara erbjuda rådgivning.

- **Stöd och uppföljning:** Ursprungssökning är ofta en känslomässigt krävande process. Den adopterade ska därför erbjudas stöd både under och efter sökningen, i likhet med hur socialtjänsten arbetar med stödinsatser vid svåra livshändelser.

Genom att uppfylla dessa krav säkerställs att resurscentrumets arbete genomsyras av professionalitet, rättssäkerhet och respekt för den enskildes livsberättelse.

AEF vill också understryka vikten av samverkan med svenska utlandsmyndigheter för det land den adopterade kommer ifrån. Dessa bör ha möjlighet att få svar på frågor om arkiv, lagar organisationer och kontaktpersoner som kan vara viktiga delar i adopterades ursprungssökning. Det är också en viktig del av att staten tar ansvar för internationella adoptioner genom att avsätta tid och resurser för denna verksamhet. Hittills har adopterade själva fått resa till ursprungsländer och påbörja sitt sökande utan några förkunskaper vilket är mycket kostsamt och krävande på alla sätt. Det gör också att det har saknats en instans som kan dra lärdomar av hur ursprungssökning bäst sker i de olika länderna. Det har också saknats en instans som påtalat värdet av att skydda lokala arkiv vid sjukhus, barnhem, lokala, regionala och nationella myndigheter och domstolar. AEF menar även att svenska utlandsmyndigheter ska kunna ta emot och vägleda biologiska föräldrar eller släktingar som söker barn som adopterats till Sverige. AEF anser att varje utlandsmyndighet i alla de länder som genomfört och genomför internationella adoptioner ska få detta stöd inskrivet som uppdrag i kommande regleringsbrev och adekvata resurser avsatta därefter.

9.8 Det nationella resurscentrumet ska bistå vid misstankar om oegentligheter i adoptioner

AEF ser positivt på att adopterade får stöd vid misstankar om oegentligheter och bifaller de förslag som utredningen lägger fram. AEF vill understryka att stödet bör finnas för alla adopterade oavsett hur mycket eller lite information man har om sin adoption.

Utöver utredarens förslag vill AEF lämna följande synpunkter: För att uppfylla vad som avses i förslag 9.8 behöver de kommentarer AEF lämnat under *alla* övriga förslag i detta remissvar uppfyllas. Exempelvis är det centralt att det finns möjligheter till hjälp vid ursprungssökning, samtalsstöd och skadestånd. Det är alltså viktigt att Sverige tar ett helhetsansvar av lärdomar av internationella adoptioner och tillsätter alla områden (1-6) av de resurscentrum som föreslås under 9.4.

9.9 MFoF och Rättsmedicinalverket ska utreda förutsättningarna för en nationell DNA-databas

AEF anser inte att MFoF bör utreda förutsättningarna för en nationell DNA-databas men bifaller att Rättsmedicinalverket ska få detta uppdrag. AEF anser att uppdraget ska utföras i samråd med den verksamhet som enligt AEFs förslag i 9.4 tilldelas uppdraget som samordnare av ursprungssökningar. Vi vill samtidigt tillägga att för att uppfylla vad som avses i förslag 9.9 behöver även de kommentarer AEF lämnat under avsnitt 9.7 uppfyllas.

AEF vill också lyfta fram att frågor om DNA-databaser för adopterade och deras barn är oerhört viktiga men behöver internationell reglering som starkt skyddar den personliga integriteten. AEF vill även lyfta fram att det kan behövas framtida internationell reglering av de databaser som i dagsläget handhar DNA från adopterade som sökt sitt ursprung via dem.

AEF menar vidare att det är av största vikt att det sker ett internationellt samarbete kring databasen, så att det blir möjligt för personer som har adopterats att även få hjälp att genomföra DNA-test på personer som befinner sig utomlands med vilka de kan antas ha genetiskt släktskap. Här behöver svenska utlandsmyndigheter bistå adopterade och deras familjer. Eftersom DNA kommer att vara den enda realistiska möjligheten att finna genetiska släktingar för personer som har adopterats som på

olika sätt saknar dokumentation om ursprungsfamilj, bör ekonomisk kompensation utgå för DNA-testning på samma sätt som för återresor.

9.10 Vägledning till arkivsökning

AEF bifaller utredningens förslag men vill samtidigt lämna följande synpunkter:

För att uppfylla vad som avses behöver Riksarkivet få ett omfattande uppdrag om att ta fram underlag till stöd för en vägledning med råd och stöd till adopterade personer om var och hur man kan hitta sina handlingar. Riksarkivet behöver få resurser för att kunna besvara specifika frågor och bistå adopterade som vill söka sitt ursprung. Sverige har en lång historia av arkivverksamhet och för detta ändamål finns särskilt utbildad personal. För att avlasta resurscentret föreslår AEF att Riksarkivet och resurscentret får detta uppdrag tillsammans och att Riksarkivet får stå för sakkunskapen och resurscentret för de kommunikativa delarna till adopterade och deras närstående.

AEF anser vidare att minst tre årsarbetsresurser inom resurscentret ska bistå adopterade att inhämta och sammanställa sina papper från olika arkiv. Vidare vill vi än en gång lyfta fram utlandsmyndigheternas

viktiga roll i att bistå adopterade vid ursprungssökning (se till exempel punkt 9.7). En sådan process skulle göra arbetsbördan för adopterade som vill söka sitt ursprung mer rimlig. Att söka sina rötter kan vara en mycket krävande process som en del adopterade inte ensamma klarar eller orkar med. Om adopterade får detta stöd kan de lämna en fullmakt och sedan får Resurscentrums personal samla in de handlingar som finns.

AEF instämmer för övrigt i utredarens uppmaning till privatpersoner som förvarar handlingar från adoptionsförmedling som rör enskilda personer att lämna över dessa till Riksarkivet.

9.11 Kunskapsstöd till yrkesverksamma

AEF bifaller förslaget om att stärka kunskapsstödet till yrkesverksamma som möter adopterade och vill lämna följande synpunkter:

AEF håller med om att Resurscentrumet bör nyttja Socialstyrelsens befintliga strukturer för kunskapsstyrning för att föra ut adoptionsspecifik kunskap inom socialtjänst och hälso- och sjukvård. Vad gäller kompetens behöver ett adoptionsspecifikt stöd bland yrkesverksamma vila på bästa tillgängliga kunskap samt följas upp och utvärderas över tid. Detta förutsätter sammanställning av befintlig forskningslitteratur för att bedöma kunskapsläge samt genomförande av nya studier.

För att säkerställa en kunskapsbaserad verksamhet inom resurscentret föreslår AEF att ett statsanslag formas som stöd för kunskapsframtagning (se 9.4) i samverkan mellan resurscentret och lärosäten. Statsanslaget bör vara ändamålsenligt i sin storlek och beakta att det nästan inte alls har producerats kunskap inom området under de nästan 60 år som Sverige bedrivit adoptionsverksamhet i mycket stor skala. AEF vill påpeka att detta är en stor brist som behöver åtgärdas. För att säkerställa att forskningen och metodutveckling fokuserar på adopterades behov behöver det även göras en behovsinventering bland adopterades organisationer.

De studier som görs behöver omfatta olika metoder, teorier och perspektiv. Den kunskap som tas fram behöver hålla hög vetenskaplig kvalitet och samtidigt kunna paketeras och kommuniceras till yrkesverksamma på ett ändamålsenligt sätt. Kommunikationen behöver ha olika och ändamålsenliga kanaler för att nå målgrupperna som består av adopterade och deras familjer samt yrkesverksamma inom alla sektorer i samhället som möter adopterade. Stort fokus bör ligga på yrkesverksamma inom skola, vård (inräknat psykiatri) och omsorg. Det bör även finnas ett fokus på kliniskt verksamma psykologer och psykoterapeuter.

För att uppfylla de behov som nämns ovan anser AEF att Socialstyrelsen med stöd av SBU får en central roll i de områden som utgör resurscentrum för adopterade.

AEF föreslår också att regeringen ger FORTE i uppdrag att lyfta fram behov av forskning inom olika delar av adoptionsområdet.

Det är angeläget att resurcentrumets kunskapsspridande uppdrag ska gälla *alla* som i sitt arbete möter personer som har adopterats. Att det hittills inte varit någons ansvar att sprida denna kunskap bortom socialtjänsten menar AEF har haft förödande konsekvenser för de adopterade och adopterades närstående som behövt hjälp eller stöd inom exempelvis hälso- och sjukvård, skola, kriminalvård, etc.

9.12 Adopterade personer ska ha rätt till ekonomiskt bidrag för en resa till ursprungslandet

AEF stödjer utredarens bedömning att rätten till identitet och kännedom om sitt ursprung är en grundläggande mänsklig rättighet och mot bakgrund av de behov som utredningen lyfter fram är det ett viktigt förslag att adopterade ska ha rätt till ekonomiskt bidrag från svenska staten till adopterade som vill veta mer om sitt ursprung, söka sina rötter eller lära känna det land de föddes i. AEF anser däremot att det belopp som utredningen föreslår är alldeles för lågt.

AEF konstaterar att adoptionsbidraget till adoptivföräldrar idag uppgår till 75 000 kronor.

Adoptionsbidraget är tänkt att täcka kostnader i ursprungslandet och i Sverige som rör adoptionen. För adopterade som vill göra en återresa föreligger oftast höga kostnader. För att visa på de kostnader många adopterade haft vid återresa följer här några exempel:

- **Innan resa:** översättning av dokument, tolkar och ofta flera tolkar pga olika språk i ursprungsland, juridisk hjälp, advokat, DNA-test/tester, pass, visum, vaccinationer, reseförsäkringar, flygresor till ursprungsland, flygresor/flygresor inom landet, transfers, taxiresor, bussresor, logi.
- **Under resa:** översättning av dokument, tolkar och ofta flera tolkar pga olika språk i ursprungsland, juridisk hjälp, advokat, DNA-test/tester, flygresor till ursprungsland, flygresor/flygresor inom landet, transfers, taxiresor, bussresor, logi.
- **Efter resa:** översättning av dokument, tolkar och ofta flera tolkar pga olika språk i ursprungsland, juridisk hjälp, advokat, DNA-test/tester.
- **Inkomstbortfall** då en ofta behöver stanna en längre tid i ursprungslandet för att ordna med olika papper, tillstånd, möten, etc.

Utredningen föreslår en summa på 15 000 kronor vilket AEF vill betona är alldeles för lite. AEF instämmer i det utredaren lyfter fram att en återresa inte är en semesterresa utan en resa som har bäring på att uppfylla adopterades mänskliga rättigheter (artikel 22). AEF anser därför att regeringen bör ersätta adopterade för resekostnader upp till 1,5 prisbasbelopp (i dagsläget cirka 88 000). AEF anser att den summan är rimlig i förhållande till vad vi vet om kostnaderna för återresor.

AEF önskar att samma villkor ska gälla för adopterade som söker återresebidrag som för adoptivföräldrar som får adoptionsbidrag, nämligen att bidraget utbetalas utan krav på redovisning av utgifter, utan endast ett intyg om att en internationell adoption av personen till Sverige har skett. AEF bifaller förslaget att bidraget till återresa betalas ut av Försäkringskassan.

9.13 Statsbidrag till organisationer som bistår adopterade personer med ursprungssökning

AEF avslår förslaget om statsbidrag till civilsamhällesorganisationer som bistår adopterade personer med ursprungssökning. Bakgrunden är att det kan uppstå tveksamheter kring vem som har ansvar för ursprungssökning. AEF är däremot positiv till att denna verksamhet tas över av svenska myndigheter såsom Riksarkivet och Sveriges utlandsmyndigheter (se avsnitt 9.7 och 9.8).

AEF ser det som viktigt att kompetensen byggs upp inom den svenska statens aktörer. Utredningen beskriver hur frånvarande den svenska staten varit i frågor som rör ursprungssökning på många sätt och under många år. AEF vill nu att detta åtgärdas på ett tydligt och ändamålsenligt sätt.

Med detta sagt vill AEF samtidigt lyfta fram att det finns stor kompetens inom de frivilliga insatser som hittills gjorts av adopterade, vilket bör tillvaratas av den aktör som blir ansvarig för ursprungssökningen framöver. Det är också avgörande att den kompetens som inhämtas från adopterades representanter avlönas adekvat.

AEF vill vidare lyfta fram att vi ser ett stort behov av att adopterades organisationer fortsatt ska kunna söka medel från en myndighet men vill att den verksamhet som adopterades ideella organisationer genomför ska handla mer om stöd och samverkan för adopterade än regelrätta uppdrag som kan ha förvaltningsmässiga eller juridiska implikationer.

9.14 Placering av ett nationellt resurscentrum för adopterade personer och adoptionsfrågor

AEF avslår de förslag som utredningen lägger fram och vill lämna följande synpunkter: Utredningen visar hur svensk adoptionsverksamhet och insatser för adopterade under lång tid isolerats till adoptionsorganisationer och dess ansvariga myndighet. AEF anser att detta tillvägagångssätt när det gäller adoptionsfrågor inte möjliggör att på ett effektivt sätt dra nytta av all den kunskap, organisering och erfarenhet som finns i Sverige. AEF menar att denna organisering har gjort att kunskapsproducerande myndigheterna såsom Socialstyrelsen, SBU, Folkhälsomyndigheten med flera inte fått uppdrag som bidragit till kunskapsutveckling bland personer inom kommunal och regional verksamhet. För att bryta detta 60 åriga mönster behöver placeringen av ett nationellt resurscentrum huvudsakligen ligga på en kunskapsproducerande myndighet med vana av att samverka med kommuner och regioner. AEF vill inte att Sverige isolerar adoptionsfrågor till specifika adoptionsmyndigheter.

Utifrån komplexiteten och bredden i uppdraget ser AEF en risk för isolering alternativt en fortsatt underprioritering av delar av adoptionsfrågorna om allt ska falla under en och samma aktör. AEF har därför valt att lyfta fram förslag på flera olika tänkbara aktörer som vi ser skulle kunna axla olika stora delar av uppdraget och samverka på olika sätt - alla med sina unika styrkor och svagheter. Utöver vad vi lyfter under punkt 9.4; 9.5 och 9.11 följer här några ytterligare synpunkter:

Argumentet att stärka målgruppens delaktighet i resurscentrumets verksamhet via ett rådgivande organ kan utgöras av att adopterades organisationer samverkar med Socialstyrelsen, vilket är ett förfarande som Socialstyrelsen är vana vid.

Till sist vill AEF lyfta fram att Myndigheten för Familjerätt och Föräldraskapsstöd, MFoF har lågt förtroende bland många av de adopterades organisationer då MFoF hittills inte kunnat bygga upp tillräckligt stöd och kunskap om internationella adoptioner. AEF hoppas därför att regeringen kan tänka om och planera i enlighet med vad vi föreslår i stycket ovan och under avsnitt 9.4 - 9.13. Det skulle innebära att MFoF får ett mer begränsat ansvar än idag och att andra myndigheter får större ansvar.

Avslutande kommentar från AEF

AEF vill slutligen ge några medskick inför framtiden. Vi ser att adopterade och deras barn kan ha behov av bättre förutsättningar när det gäller att låta biologiska släktingar komma och besöka dem i Sverige. I dagsläget finns inte tydliga processer för detta och förvirring uppstår om det är släkt eller ej som bjuds in. AEF önskar därför att regeringen ser över detta och på ett bättre sätt möjliggör detta för adopterade och deras familjer.

Vidare ser AEF att det finns en stor grupp barn till adopterade som kan ha och kan komma att ha behov av olika former av specifikt stöd och också rätt att få stöd att söka sitt ursprung. Detta är frågor som vi vet mycket lite om idag men som kan behöva planeras för i samråd med dem.

Internationella adoptioner kan förstås som ett omfattande socialt experiment. AEF har noterat en överrepresentation av adopterade personer som vittnar om extraordinära emotionella utmaningar i sina adoptivfamiljer jämfört med personer som vuxit upp i andra familjer. Det handlar om allt ifrån bristande mentaliseringsförmåga hos adoptivföräldrar till psykisk och fysisk misshandel och rasism inom adoptivfamiljen som lett till institutionsplaceringar, med mera. Detta väcker frågor om hur förutsättningarna för identitetsutveckling, trygghet och anknytning faktiskt sett ut för de barn som har adopterats internationellt till Sverige i olika tider. Även här har staten underlåtit att följa upp konsekvenserna av de internationella adoptionerna i Sverige. AEF menar att dessa kunskapsluckor inom forskningen är viktiga att åtgärda såväl för att öka förståelsen av utmaningar som internationellt adopterade personer och deras barn kan tänkas behöva få hjälp att hantera, som för framtida grupper av barn vars genetiska eller geografiska bakgrund är annan än deras föräldrars.